

NƏRİMAN HƏSƏNZADƏ

NURU PAŞA

Poema

Bakı – 2010

Ön sözün müəllifi: **Nizami Cəfərov,**
*AMEA-nın müxbir üzvü,
filologiya elmləri doktoru,
professor*

Redaktor: **Güldanə Əmrullahqızı,**
*filologiya elmləri namizədi,
dosent*

N.Nəsənzadə. “Nuru paşa” (Poema).
Bakı, “Oğuz Eli”, 2010; 104 səh.

Müəllif əsərdə Türkiyənin hərbi naziri Ənvər Paşanın təşəbbüsü ilə 1918-ci il mart soyqırımı zamanı Bakını, eləcə də Azərbaycanı rus-bolşevik və erməni-daşnak birləşmələrinin işğalından xilas etmək üçün Azərbaycana gəlmiş Qafqaz İslam Ordusunun komandanı, Osmanlı Ordusunun general-leytenantı Nuru Paşanın qəhrəmanlığını poetik dillə tərənnüm etmişdir.

0502000000
----- qrifli nəşr
036-2010

ISBN 978-9952-8134-1-3

N.Həsənzadə – 2010

*“Qardaş Azərbaycan türkcü-
nün mənafeyi hər bir türk üçün
müqəddəsdir. Əgər Azərbay-
canın azadlığı yolunda yeni
qurbanlar lazım olursa, ona da
hazırq.”*

Nuru Paşa

“NURU PAŞA” — ***POEMA-DASTAN, yaxud POEMA-SİMFONIYA***

Azərbaycanın milli (və dövlət) müstəqilliyinin gücləndiyi, Türk dünyasının sosial-siyasi birliyinin qaçılmazlığı ideyasının geniş miqyas aldığı bizim günlərdə müstəqillik (və birlik!) məfkurəsinin ifadəsinə həsr olunmuş əsərlərin yaranması tamamilə təbiidir. Və qürurla etiraf etmək lazımdır ki, bu təbiiliyi daha da təbiiləşdirən tarixi-genetik əsaslar da vardır: Azərbaycan, ümumən Türk dünyası hər zaman milli müstəqilliyin (və birliyin) danıldıqca danılmaz olan, bugünkü ideoloqun, mütəfəkkirin, sənətkarın inamla istinad edə biləcəyi qəhrəmanlarını yetirmişdir... Xalq şairi Nəriman Həsənzadə “Nuru Paşa” poemasında (əslində, poema-dastanında, yaxud poema-simfoniyasında) həmin qəhrəmanlardan birini – mürəkkəb ictimai-siyasi şəraitdə Azərbaycanın köməyinə gələrək onu irticaçı qüvvələrin təsiri altına düşməkdən xilas edən türk-osmanlı sərkərdəsi Nuru Paşanı, ümumən onun çoxmənalı tarixi missiyasını tərənnüm edir:

*Vaxtın əli tətikdəydi,
açılacaq
tüfəng kimi.*

*Tarix əsrin əvvəlinə
nur çiləsin
fişəng kimi.*

*Tarixi –
tarixi anlar,
tarixi qeylü-qal yazır.*

*Tarixçilər tarix deyir,
tarix özü
sual yazır.*

*Türk qılıncı parlayanda,
tarixə
İstiqlal yazır.*

“Nuru Paşa” bir şairin, sadəcə, tarixi qəhrəmanlıq önündəki heyrəti, yaxud minnətdarlığı deyil - bu, əsərin yalnız üst qatıdır: doğrudan da, hər bir azərbaycanlının ağır dövrdə Azərbaycanı düşmənlərdən təmizləmiş Qafqaz İslam ordusunun hər bir əsgərinə, xüsusilə onların komandanına mənəvi borcu vardır... Onu da qeyd edək ki, Azərbaycan xalqı hətta həqiqi tarixin unudurulduğu sovet dövrünün ən irticaçı illərində belə bu borcu verməyə çalışmış, türk əsgərinin tənha məzarlarını qoruyub saxlamış, ona ibadətqah kimi baxmışdır... “Nuru Paşa”nın əsas ideyası özünü onda göstərir ki, şair-mütəfəkkir, şair-ideoloq Nəriman Həsənzadə şair-tarixçi Nəriman Həsənzadədən irəli keçib Azərbaycanın müstəqilliyinə (və Türk birliyinə) etinasız yanaşan,

yaxud qarşı gəlməyə çalışan qüvvələrə mesaj verir, onları xəbərdar edir ki, türklə türkün arasına heç kim girə bilməz.

*Türk sözüylə türk qılıncı
həmrəy oldu,
qarı düşmən.
Qalxdıq İslam Ordusunun
Azərbaycan
səngərindən.
Türkiyədən Quran gəldi,
əzan gəldi,
öz adını öz qanıyla
yazan gəldi.
Ankaradan, Ərzurumdan,
Ədirnədən,
Ədənədən,
o vətəndən bu vətənə.
Yaşa millət!
Yaşa vətən!*

Ümumiyyətlə, öz böyük sələfləri (Nizami, Füzuli, H.Cavid, S.Vurğun...), eləcə də dünya poeziyasının nəhəngləri (Homer, Firdovsi, Höte...) kimi Nəriman Həsənzadə də göstərdi (və sübut etdi) ki, poemanın mövzusu, bir qayda olaraq, müasir dövrdən alınmır, ancaq o, tarixi də olmur... Nuru Paşa, yaxud Qafqaz İslam ordusu artıq bir tarixdir, özü də tamamlanmış bir tarixdir; bu gün nə Nuru Paşa, nə də şücaətli ordunun bircə əsgəri belə sağ deyil, ancaq Nuru Paşanın (və onun ordusunun) missiyası o qədər canlıdır ki, qəhrəmanın (və qəhrəmanların) XX əsrin əv-

vəllərindəki tarixi canlılığı ilə heç müqayisə oluna bilməz. Bu isə o deməkdir ki, əsl əsər tarixin xaosundan müasir ola biləcək nə varsa hamısını sadəcə çəkib gətirmir, onu müasirliyin ideoloji-mənəvi kompleksinin üzvi-tərkib hissəsi kimi qavrayır, tarixdən qoparıb yaddaşa çevirir...

*Paşa balam, sənin adın
ordən gəlir,
Bu damara, o damardan,
bax, o qandan
bu qan gəlir.
Sən gələndə, Nuru Paşa,
sən yaşında,
cavan gəlir.
Türk can qoydu bu torpaqda
"Azərbaycan!"
deyə-deyə.
Tarix! Səni oxuyuram
mən türkə
"Can" deyə-deyə.*

Nəriman Həsənzadənin "Nuru Paşa" poemasını müstəqillik dövrü Azərbaycan poeziyasının ən gözəl əsərlərindən biri saymaqda mən özümü tamamilə haqlı hesab edirəm... Bir də ona görə ki, şair (müəllif) öz qəhrəmanlarının dövrə məhdudlaşmayan ruhunu həssaslıqla tuta bilmişdir: tarixdən məlumdur ki, Nuru Paşa da dövrün siyasi konyukturundan tamamilə uzaq olmuş, mənsub olduğu millət uğrunda vuruşmağı o zaman çox dəbdə olan

saray münafiqşələrinə, mənşəb davalarına qoşulmaqdan üstün saymışdır... Hətta İstanbulda hücumun uğursuz olacağı, ordunun geriyyə qayıtması, artıq itkilərə yol verilməsinin mənasızlığı kimi məsələlər müzakirə olunduğu günlərdə Nuru Paşa gördüyü işin tarixi əhəmiyyətinə bir an belə şübhə etməmiş, yerlərdə ona qoşulacağı ehtimal olunan miqdarda canlı qüvvənin yığılmadığı məlum olduqda da fikrindən dönməmişdi... Şair öz qəhrəmanını bir siyasətçi deyil, bir əsgər, yalnız bir əsgər deyil, həm də (və daha çox!) bir türk vətənpərvəri kimi təqdim etməkdə tamamilə haqlıdır.

Azərbaycan, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin bütün mübarizəsi (və həyatı!) ilə sübut etdiyi kimi, o zamana qədər öz müstəqilliyini qoruyub saxlayacaq, möhkəmləndirəcək ki, Vətəni (Azərbaycandan başlayan Türk dünyası!) siyasi dedi-qodularla yox, Vətəndaş (əsgər!) məhəbbəti ilə seviləcəkdir...

Nəriman Həsənzadənin "Nuru Paşa" poeması tək bir azərbaycanlı şairin əsəri deyil, mən əminəm ki, o bir türk, türkmən, özbək, qazax, qırğız... dastanı kimi də yaşayacaqdır. Çünki Nuru Paşa ümumən türkün türkə, şəhid olmaq bahasına olsa belə, qardaşlıq köməyinin simvoludur:

*Nuru Paşa at belində,
Türkiyədən,
Karsdan gəlir.
"Azərbaycan" deyə-deyə,
yaralanmış
aslan gəlir.*

*Erməninin xəyanəti -
rusdan gəlir,
farsdan gəlir.
Nə gəlirsə, xeyir ya şər -
əzəl-axır
xalqa gəlir.
Mənim xalqım! Nuru Paşa
arxasına
arxa gəlir!*

"Nuru Paşa" dastanı, yaxud simfoniyası çox gec yarandı... Ancaq yarandı... Və nə edək ki, bizim qəhrəmanlıq dastanlarımızın ömrü qəhrəmanlığımızın ömründən daha uzun olur... Hətta onu yaradan sənətkarın ömründən də... Yaşa, "Nuru Paşa"!

Nizami CƏFƏROV,
*AMEA-nın müxbir üzvü,
filologiya elmləri doktoru,
professor*

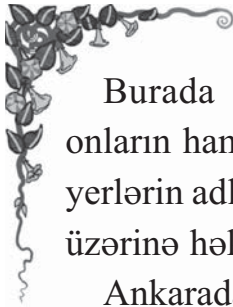
“Azərbaycan əhalisi müttəfiq Türkiyə qoşunlarını böyük sevinclə qarşılayır və onların gəlisini bayram edirdi”.

“Azərbaycan tarixi” kitabından

Millətimin soyqırımına

Bakının ən uca, “Dağüstü park” deyilən yerində, Şəhidlər Xiyabanının qonşuluğunda, türk sərkərdəsi Nuru Paşanın komandanlığı ilə 1918-ci ildə Bakını düşmən rus-bolşevik, eməni-daşnak birləşmələrinin işğalından qurtarmağa gələn Türk-Qafqaz ordusunun əziz xatirəsinə abidə (15 iyul 1999) ucaldılmışdır.

Türklərlə azərbaycanlılar çiyin-çiyinə vuruşub, 1130 şəhid vermişlər.

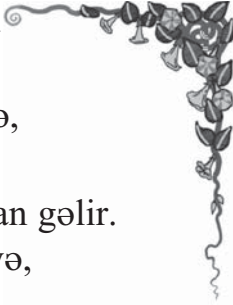
Burada Ayulduz emblemi altında onların hamısının öz adı və doğulduqları yerlərin adları qızıl hərflərlə daş lövhələr üzərinə həkk olunmuşdur.

Ankaradan, İstanbuldan, Kayseridən, Antalyadan, Beyrutdan, Bağdaddan, Amasyadan, Bosniyadan, Triyestdən, Bolqarıstandan, Bursadan, Diyarbəkrdən, Dağıstandan, Çanaqqaladan, Ərzurumdan, Ərzincandan, Əskişehirdən, Kosovodan, Konyadan, İzmirdən, Sinopdan, Sivasdan, Növşehirdən, Suriyadan, Makedoniyadan, Hələbdən və b. yerlərdən gələn bu unudulmaz mehmeciklər “ikinci vətənlərində” əbədi uyuyurlar.

Ruhları şad olsun!

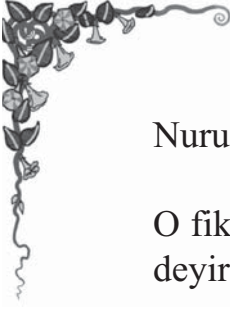
Müəllif

Nuru Paşa at belində,
Türkiyədən,
Karsdan gəlir.
“Azərbaycan!” deyə-deyə,
yaralanmış
aslan gəlir.
Erməninin xəyanəti -
rusdan gəlir,
farsdan gəlir.
Bakı qətl meydanıdı –
geniş meydanlar
car çəkir,
daşnak başlı bolşeviklər
qan gölündə
avar çəkir.
Dərin dəryalar qoynunda
çökür
Osmanlı dövləti.
“Çökməyəcək türk milləti” –
deyir hərbiyyə naziri
Ənvər Paşa.
Bu çağırış – Sərəncamdı
əbədi bir
Qurtuluşa.

Nuru Paşa Gəncəyə
birbaşa gəlir.

O fikir ki, başa gəlir,
deyirlər ki, fikirdən yox,
başdan keçər

Nuru Paşa.

İndi bildim, Paşa sözü
daşdan keçər,

Nuru Paşa.

Vətən səni şəhid verir,
girov qoyur
Nuru Paşa.

Azərbaycan indi sənə
şərqi qoşur,
himn oxuyur
Nuru Paşa.

Alovların qucağına
Nazirin

qardaşı gəlir.

Simurq quşu – qanadında
bir dəyirman

daşı gəlir.

İldırımla çaxa-çaxa,
şimşəklə yanaşı gəlir.

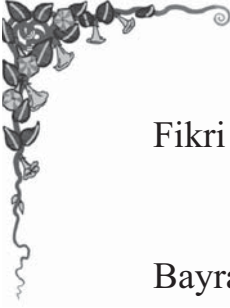

Qisas gəlir, tufan gəlir,
qovğa gəlir.
Mənim xalqım, Nuru Paşa
arxasıza
arxa gəlir.
Türk bayrağı türk əlində
İstiqbaldan
xəbər verir.
zaman mənim tariximə
Türksoylu
İskəndər verir.

* * *

Var ol səni, arxam mənim,
arxalı
səs-sədam mənim,
Fatehlərin varisidir,
Turanlı
Şahzadəm mənim.
Türküüm mənim,
irqim mənim.

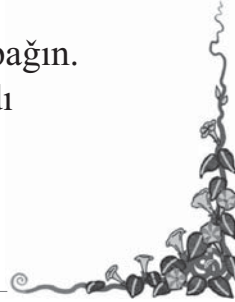

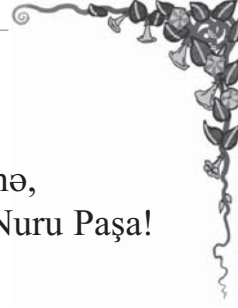

Fikri düşmən cəbhəsində,
özü
bayraqlar altında.
Bayraq vətənsiz olanda,
itir –
ayaqlar altında.
Türk döşündən süd əmibsə,
türkə bəsdİ.
Türk laylası eşidİbsə,
türk dönməzdİ.
Türk belindən gəlibəsə,
türk basılmazdı.
Türk naləsi eşidirsə,
türk almazdı.
İldırım! – de, türkə – azdı.

* * *

Altı qandı, üstü qanlı
göz yaşıdı
bu torpağın.
Göz yaşİ – qan yaddaşıdı
bu torpağın.

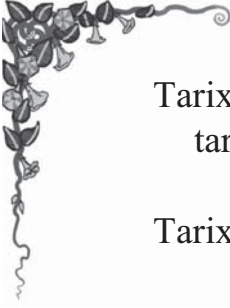

Aç sinəni səhərlərin
dağ yelinə,
Nuru Paşa!
Qığılımlar səpələnsin
at nalından at belinə,
Nuru Paşa.

* * *

Ermənilər pusqudaydı
top-tüfənglə.
Gəncənilər - yol üstündə -
duz-çörəklə.
Gözləyirdi göydən enən
bir xilaskar
mələk kimi.
Vaxtın əli tətikdəydi,
açılacaq
tüfəng kimi.
Tarix əsrin əvvəlinə
nur çiləsin
fişəng kimi.

Tarixi -
tarixi anlar,
tarixi qeylü-qal yazır.
Tarixçilər tarix deyir,
tarix özü
sual yazır.
Türk qılıncı parlayanda,
tarixə
İstiqlal yazır.

* * *

Azərbaycan gedə bilər,
Azərbaycan itə bilər.
Ermənilər türksöylünü
didim-didim
didə bilər.
Hələ Bakı Sovetində
iclas gedir,
məşvərətədi.
Bu məşvərət - qırğınlara
bəraətədi.
Bu bəraət - bu millətə
xəyanətədi.

Hələ şəhər Şaumyanın
əlindədi.

Hələ daşnak Lalayanın
mauzeri
belindədi.

Türk ovuna çıxıb yenə
erməninin
hərisləri.

Türk qanına yerikləyib
“daşnaksütyun”, –
qan istəyir.

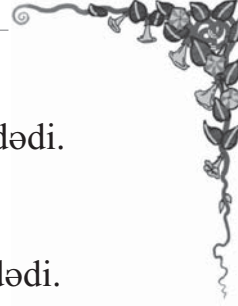
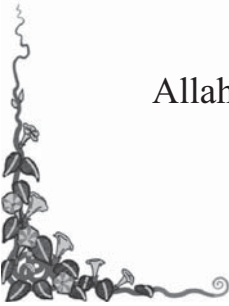
Bizim Poylu körpüsünə
sancıb alman -
bayrağını.

Neft istəyir, -
bir başmağa qoyub
iki ayağını.

O da guya menşeviklə
canhacandı.

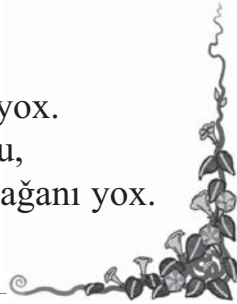
Orda rusdu, burda «yan»dı,
ingilisdı,
italyandı.

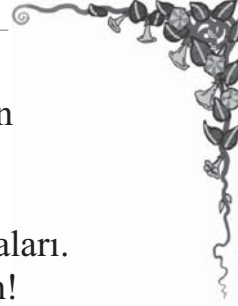
Allah, Allah, gör nə qədər
quzğun gəlib.

Azərbaycan, başın üstə
Türk Qartalı
 qanad gərib.
Küçələrdə athatdı,
 qaçhaqaçdı,
susub millətçi natiqlər, –
 millət acdı.
Kim qorusun anaları,
 bacıları? –
Öldürürlər uşaqları,
 qocaları.
Yoxa çıxıb varlı
 Bakı qoçuları.
Buruqları qoruyurlar,
 Bakını yox,
Sahibkarın başqa yerdə
 bazarı yox,
 dükanı yox.
Bakı - sağmal bir inəkdi,
 sağanı çox,
 baxanı yox,
Rəiyyətin bəyi çoxdu,
 xanı çoxdu, –
 Xaqanı yox.
Üstündə bir gözmuncuğu,
 boynunda dağdağanı yox.

Sözü keçmir, axtarmayın
hacıları.

Bağlayıblar qapıları,
bacaları.

Dilində: “Əlhəmdülillah!
Bismillah, rəhman-ir-rəhim!”

Nə deyir o, mənim xalqım,
döyüş?
Təslim?!

Nə gününə şükr eləyir
namaz üstə?

Qan tökülüb Kür boyunda,
Araz üstə.

Əsəblər bəyanat verir
gündə bir
etiraz üstə.

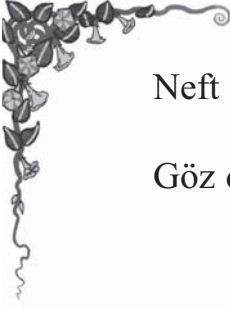
Xəyanət bardaş qurubdu
ocağının
qırağında.

Azərbaycan – Azərbaycan
sorağında!

Vətən deyən, vətənsizdi,
Mənim yanımda mənsizdi,
sənin yanında sənsizdi.

Neft - xarici şirkətlərin,
yer - millətin.

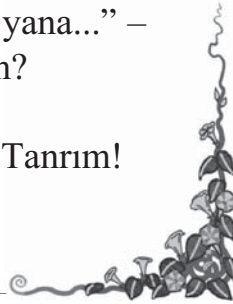

Neft - əvəzsiz sərvəti
təbiətin.
Göz dağıdı neft, Allahım,
əsiriyik
bu sərvətin.

* * *

Türkəm, - deyən bir millətin
soyqırımı,
matəm günü!
Baxtın, taleyin kəm günü!
Harayına çağırırdı
Azərbaycan
yer üzünü, -
dünya görsün erməninin
hər üzünü.
“Hoydu, dəlilərim, hoydu!
Baş bir yana, leş bir yana,
tərpənir ağızım içində
dil bir yana,
diş bir yana...” –
deyən ərlər hanı, Tanrım?
Torpağın üstünə püskür
torpağın altını, Tanrım!

Yerdən qalxsın yer altında
yatanlarım.
Oxu oxla nişan alıb
oxu göydə
tutanlarım.
Qılıncı düşmən başında
şimşəktək
oynadanlarım.

* * *

Səlcuqların əli çatmır
bu haraya,
şahı matdı.
Şah babam Eldəniz yatmır,
Ataböylər
narahatdı.
Xətəinin qılıncını
göndərərdi
Səfəvilər,
dilində "Allahu-Əkbər!",
Türkün qılınc ləhcəsində
danışardı
erməniylə.
Çarpışardı yerlə-göylə.

* * *

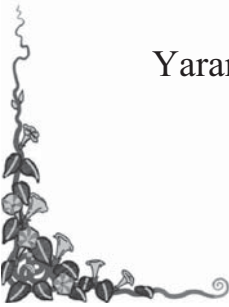
Sultan özü əl qaldırdı
Qızılbaş.
Əl qaldırmaz,
eşitmişik –
əl tutar qardaş qardaşa.
Qardaşımsan, Paşam mənim,
Nuru Paşa.
O dəmdə nə sən varıydın,
nə “Bir millət, iki dövlət” –
deyənimiz.
Yoxuydu bir həyanımız.
Sünni-şiə davasıydı,
İki türkün bir-biriylə
ölüm-dirim
savaşıydı.
Bir səadət beşiyində,
fəlakət
ab-havasıydı.
Türkün qanı axdı, şair!
Sünni-şiə eyni qandı.

Ölən kimdi? –
 müsəlmandı,
öldürən də müsəlmandı.
Özü səndən, adı səndən,
soy-kökü,
 soyadı səndən.
Tükəndimi yer üzündən –
Haqqa ruhani bir ülfət,
 ülfətdə
 gördüyüm vəhdət?!
Zühur eylə, əlac eylə,
 cihad eylə
 ya Məhəmməd!

* * *

Millət yenə şiə deyir,
 sünni gəzir,
 Azərbaycan!
Yaram göynər, ruhum sızlar
 əsr-əsr,
 Azərbaycan!

Türk qaçanı nişan almaz
kürəyindən.

Tikan çıxdı
Avropanın, Rusiyanın
ürəyindən.

Ayırdılar.
Buyurdular.

Gizli səlib yürüşünə
səsləyirdi,
Nuru Paşa.

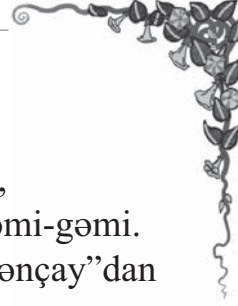
Türk yarası türkəçara
istəyirdi,
Nuru Paşa.

* * *

Lenin ordan car çəkirdi, -
dəyişdirin
vəziyyəti.

Bizdən vətən istəyirdi
vətənsizə,
rus dövləti.

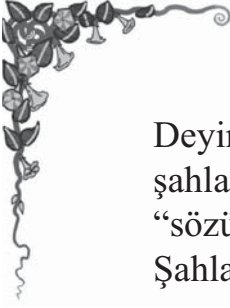

Həştərxana daşıyırdı
neftimizi,
gəmi-gəmi.
“Gülüstan”dan, “Türkmənçay”dan
millətə nə qalmışdısa,
miras kimi.

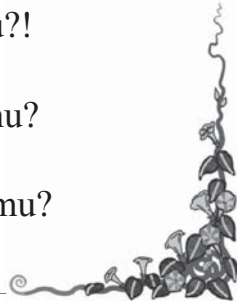
* * *

Bir cəhənnəm səhnəsiydi,
Şamaxı zəlzələsiydi,
Şamaxıda
qətl-qarət!
Şirvanşahlar sarayının
ocağıydı
bu məmləkət.
Mayasında şeir-sənət,
şeirə-sənətə itaət.
Rəqqasə kənzilər hanı?
Şairlər, Məclislər hanı?
Beyləqani,
ya Xaqani,
şair Fələki Şirvani?!

Deyin, qalxsın məzarından
şahlar şahı Məniçöhr,
“sözünün şahı” Əhsitan!
Şahlar indi necə yatır
torpaq altda?
Torpaq üstə şahlıq qalıb
ayaq altda.
Minbərlərdə batil oldu
məscidlərin
duaları.
Ağızlarda, dodaqlarda
yandı
Quran ayələri.
Deyilənlər dil-dil gəzib
el-el yaydı şayələri.
Sarayların, xaqanların,
şahların
sonu buydumu?!
Allah, Allah, var olanlar
yoxuydumu?!
Oyaq dünya yuxuydumu?!
Ağsuda su qurudumu?
Göyçayda çay soğuldumu?
İstiqlalım doğulanda
boğuldumu?

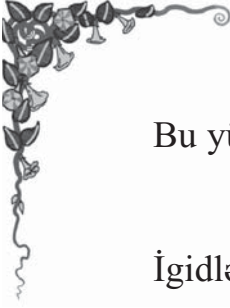
* * *

Kəndləri yandırıldılar,
türkləri oddayırdılar.
Ayaqlayıb meyitləri,
üstündən
addayırdılar.
Dilimizi kəsirdilər,
türk dilidi
deyirdilər.
İnsan donu geyirdilər
bu vəhşilər –
insana bənzəmək üçün,
ya insanam demək üçün.

* * *

Türkün döyüş bayrağında
doğan Aya,
Hilala bax!
“Bakı! Bakı!” deyənlərin
gözlərində
suala bax!

Bu yürüşə, bu hücumə,
bu şanlı
cah-cələlə bax.

İgidlərin sırasında
“Hücum!” deyən
İgid gəlir.

Azərbaycan! Səndən ötrü
gör neçə min
Şəhid gəlir!

Türkdən doğulan türk gəlir:
Kərbəladan Kərkük gəlir.
İzmirdən, Sivaşdan gəlir.
Bakı döyüş meydanıdı,
Hələbdən –
savaştan gəlir.

- Mehmet!

- Mehmet! -

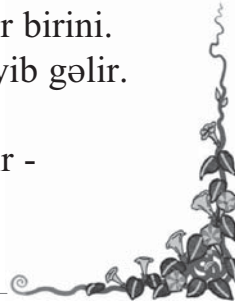
çağırırlar bir-birini.

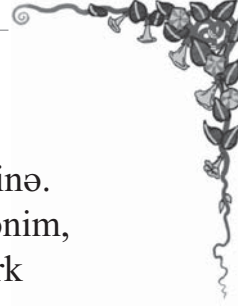
Yerlər-göylər hifz eləsin
mehmetlərin

hər birini.

- Annəm! Annəm! – deyib gəlir.

Annəsini Türkiyədə
qoyub gəlir -

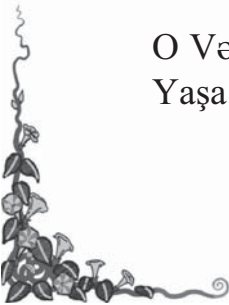

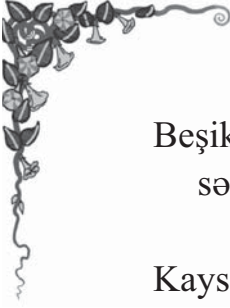

Azərbaycan anasının
köməyinə.
Sənə qurban, Paşam mənim,
sənin o türk
ürəyinə!

* * *

Türk sözüylə türk qılıncı
həmrəy oldu,
qarı düşmən.
Qalxdıq İslam Ordusunun
Azərbaycan səngərindən.
Türkiyədən Quran gəldi,
əzan gəldi.
Öz adını öz qanıyla
yazan gəldi.
Ankaradan, Ərzurumdan,
Ədirnədən,
Ədənədən,
O Vətəndən bu Vətənə.
Yaşa millət!
Yaşa vətən!

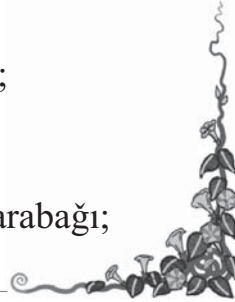

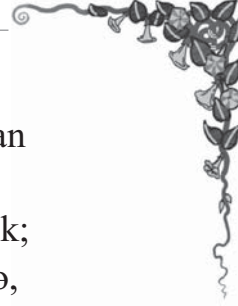

Beşikdə dil aç-aça
səngərdə
doğmalaşdılar.
Kayserilər,
ağdamlılar,
samsunlular,
ağdaşlılar.

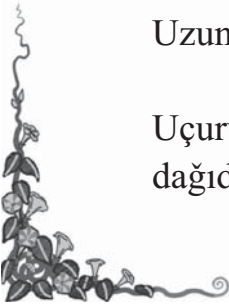
* * *

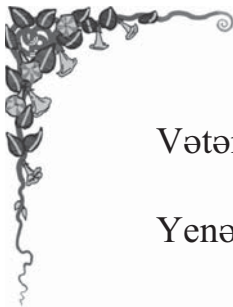
Paşa balam,
sənin adın ordan gəlir.
Bu damara, o damardan,
bax, o qandan
bu qan gəlir.
Sən gələndə, Nuru Paşa,
sən yaşında,
cavan gəlir.
Nə qədər ki, sərhəd boyu
hədələyir,
bizi yağı;
nə qədər ki, almamışıq
Zəngəzuru,
Qarabağı;

nə qədər ki, yalan-böhtan
ayaq açıb
yeriyəcək;
nə qədər ki, qulaq səsdə,
göz yol üstə
çürüyəcək,
demə, harda doğulacaq
Nuru Paşa?!
Balkanlarda doğulacaq Nuru Paşa.
İstanbulda, Ankarada
doğulacaq
Nuru Paşa.
Bakı, Şirvan, Gəncə,
Qazax
vətənidir.
Hansı yerə bassa ayaq,
vətənidir.
Qədim Dərbənd, Mahaçqala
vətənidir.
Uzuntala, Ortaçala
vətənidir.
Uçurulmuş neçə Saray,
dağıdılmış neçə Qala
vətənidir.

Vətəninə doğulacaq –
Nuru Paşa.
Yenə kəhər at belində
qayıdacaq
Nuru Paşa.

Başqa adda,
bəlkə başqa bir ünvanda
doğulacaq
Nuru Paşa.

Hansı eldən haraylasan
ey türk oğlu,
elə onda doğulacaq
Nuru Paşa.

Türk can qoydu bu torpaqda
“Azərbaycan!”
deyə-deyə.

Tarix! Səni oxuyuram
mən türkə
“Can!” deyə-deyə.

Bakı-Kayseri-Bakı
Mart-aprel, 2009

NURU PAŞA
(1889, İstanbul - 1949, İstanbul)
Qafqaz İslam Ordusunun
komandanı, Osmanlı ordusunun
general-leytenantı

Hacı Əhməd Paşa oğlanları Ənvər və Nuru ilə

Ermeni vandalizmi

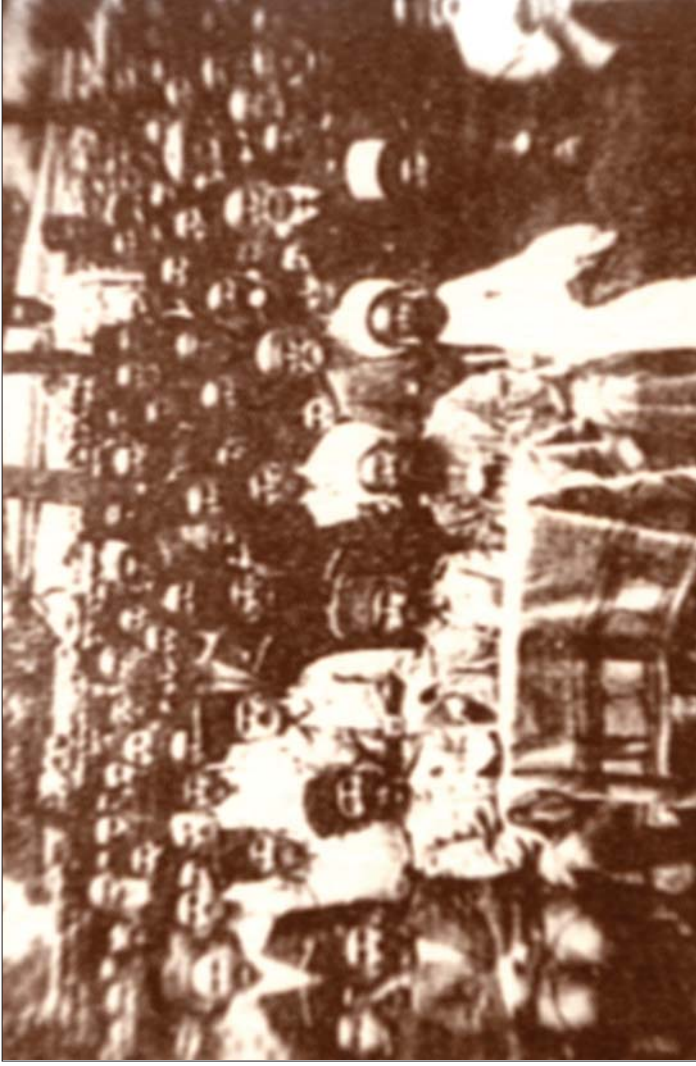

**Osmanlı Dövlətinin hərbi naziri
Ənvər Paşa**

**6-cı Ordu komandanı
Xəlil Paşa**

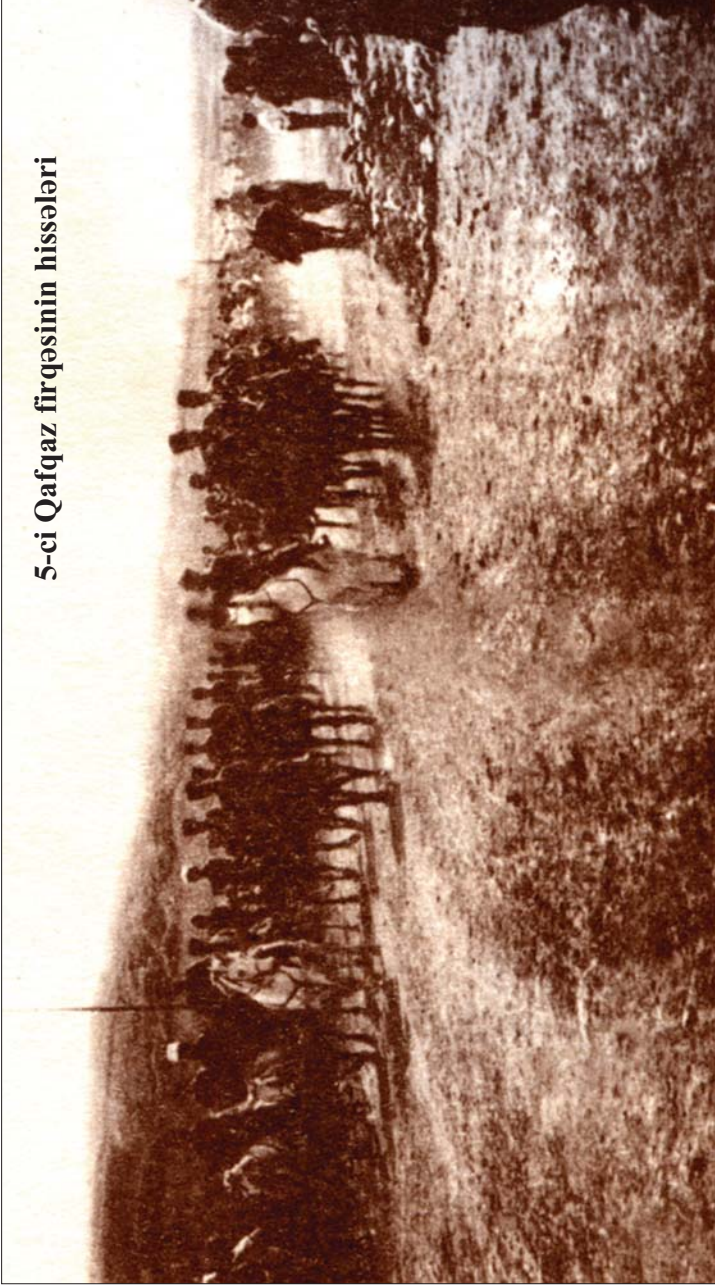

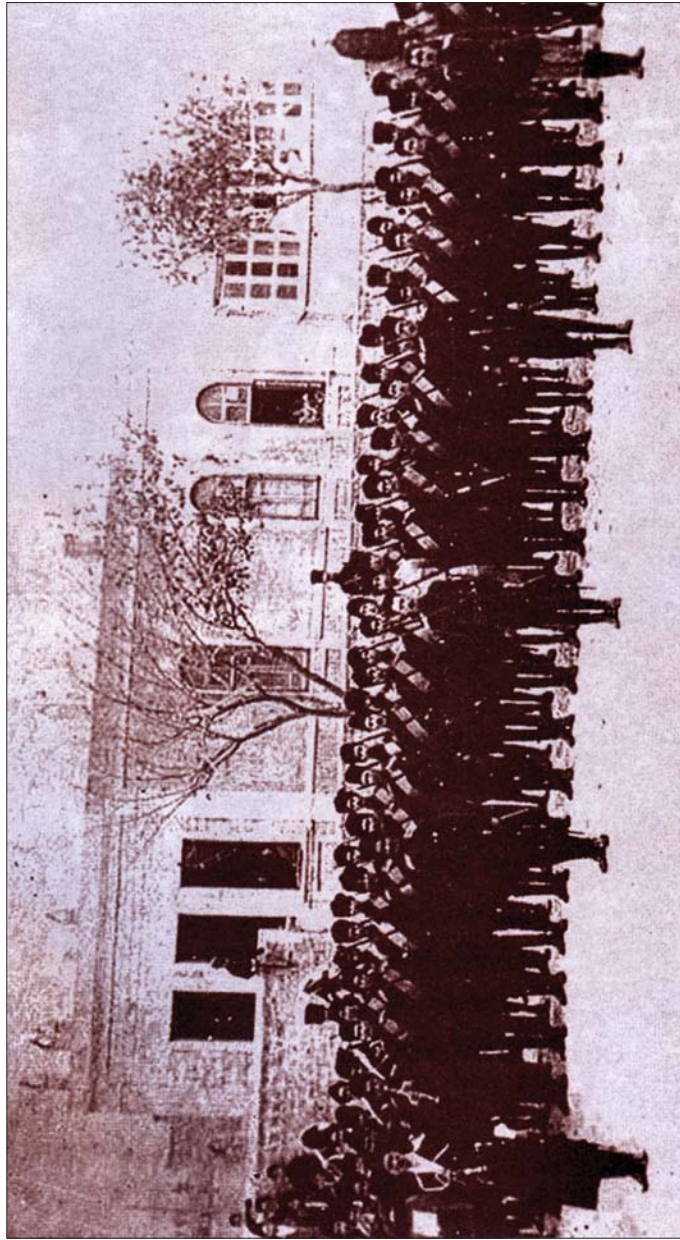
Nuru Paşa və Əliğa Şıxlinski Gəncədə

Nuru Paşa silahdaşları ilə almanlar arasında

5-ci Qafqaz firqasının hissələri

Qafqaz İslam ordusunun əsgər və zabitləri. Bakı, 1918

Baki. Mart, 1918

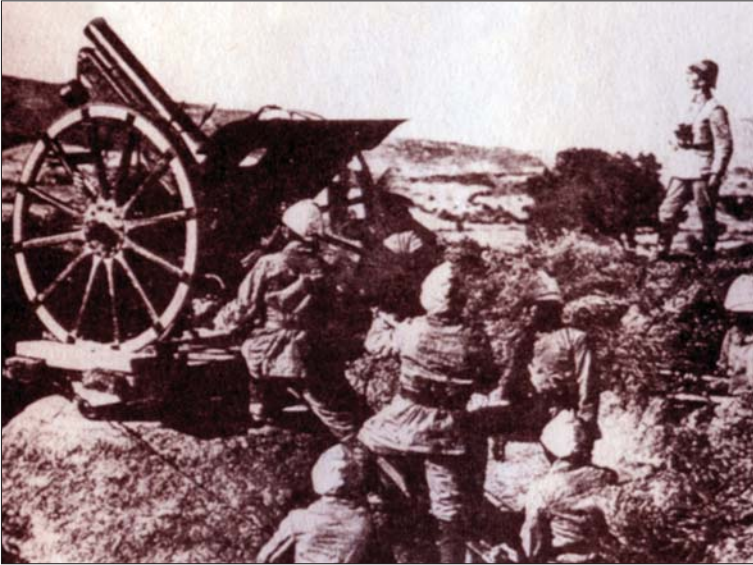
**H.Z.Tağıyevin mülkü (indiki Azərbaycan Tarixi Muzeyi).
Hacı öz mülkünü Nuru Paşaya hərbi qərargah kimi vermişdi**

**“Kaspi” qəzeti redaksiyasının erməni-daşnak quldurları
tərəfindən yandırılması. Mart, 1918**

Qafqaz İslam ordusunun döyüşçüləri

Türk topçuları

Gəncə yunker məktəbinin əsgər və zabıtləri

Milli Ordunun zabıtları

Milli Ordunun orkestri

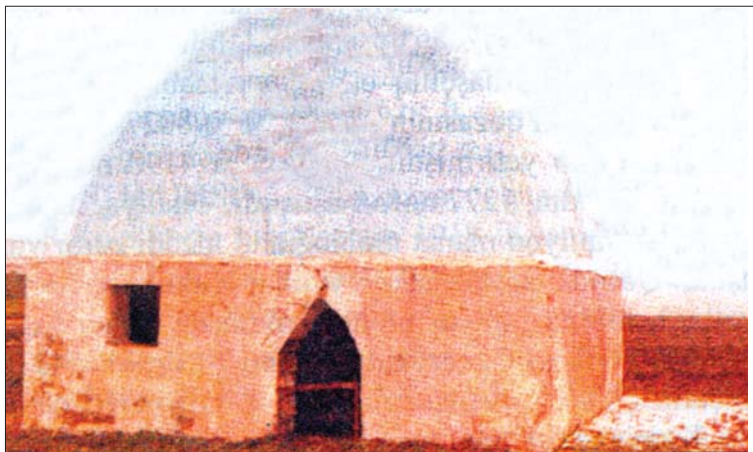
**Osmanlı
və
Azərbaycanlı
döyüşçülər**

Türk zabitləri

Göyçay-Qaraməryəm türk şəhid abidəsi

Şamaxı türk şəhid abidəsi

**Naməlum türk əsgərinin qəbri.
Şamaxı rayonu, Acıdərə vadisi**

Naxçıvanda türk şəhid abidəsi

Salyanda türk şəhid abidəsi

*Emmöninin 100 il sonra
açılan iç üzü*

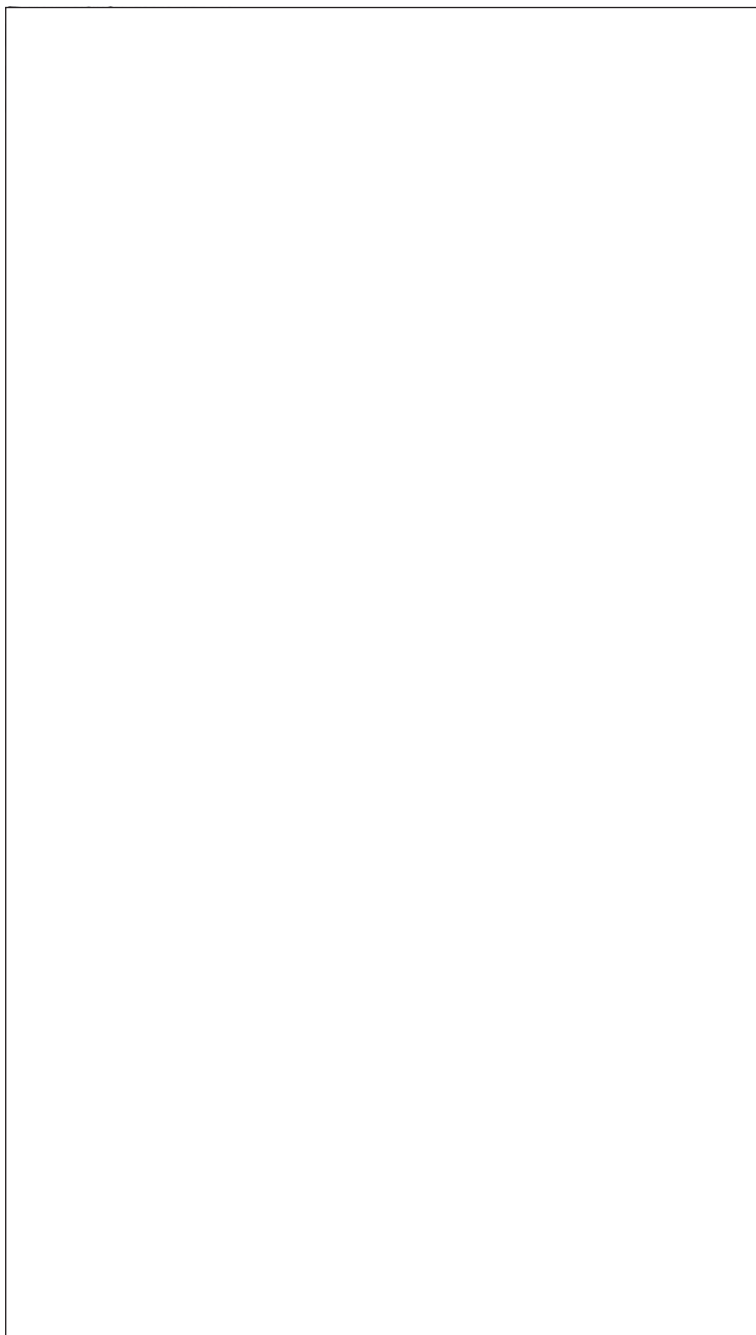

NURİ PAŞA

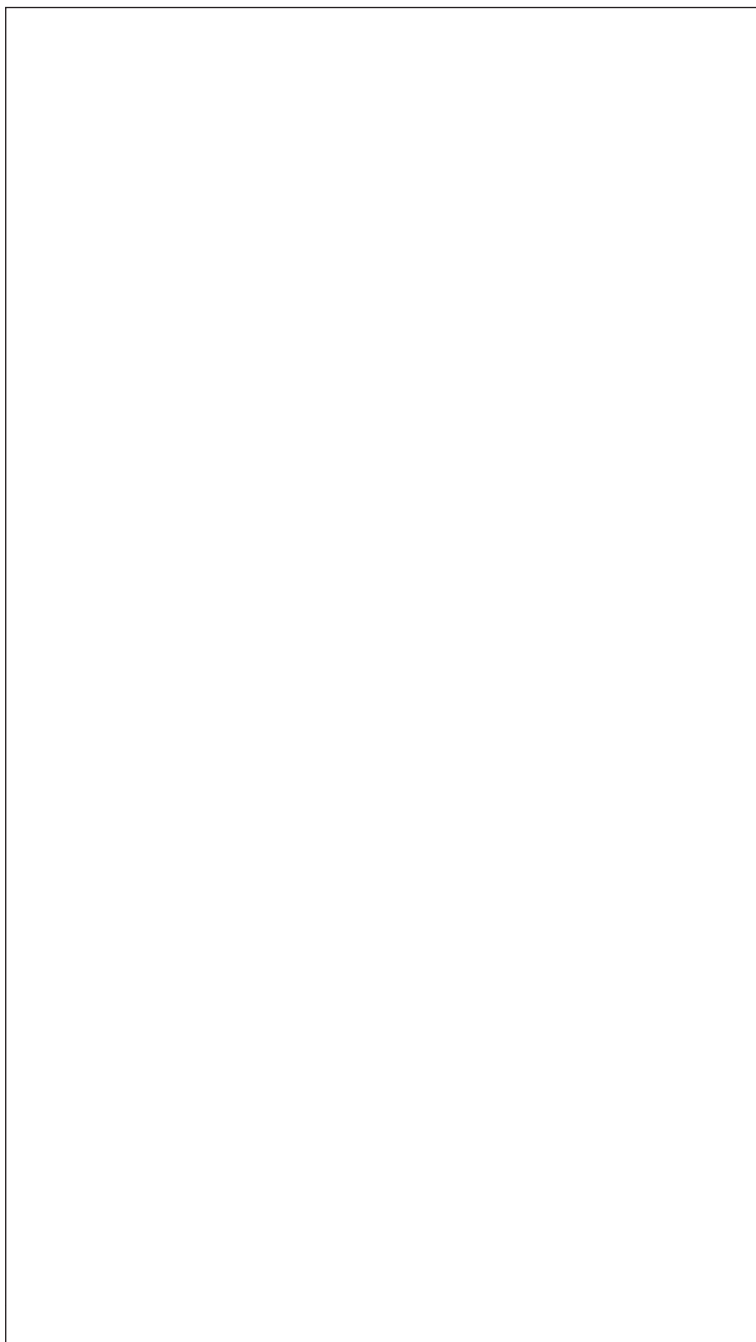
Yazan: Neriman Hasanzade

Türkçeleştiren: İsmet Bora Binatlı

“Kardeş Azerbaycan Türkiiniin menfaati her bir Türk için kutsaldır. Eğer Azerbaycanın özgürlüğü yeni kurbanlar gerektiriyorsa ona da hazırız.”

Nuri Paşa

*“Azerbaycan halkı müttesiki
Türkiye goşunlarını büyük
sevinçle karşılar ve onların
gelişine bayram ederdi”.*

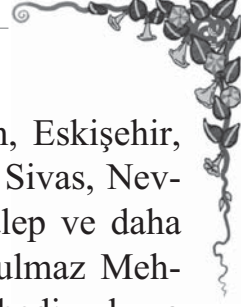
“Azerbaycan tarihi” kitabından

Milletimin soykırımı

Bakü'nün en ücra köşesi olan ve Dağüstü Park denilen yerinde şehitler, iki yanı ağaçlarla kaplı yol kenarında Türk komutanı Nuri Paşa'nın komutasında 1918 yılında Bakü'yü işgal den Rus bolşevik ve Ermeni taşnak birliklerinden kurtarmaya gelen Türk-Kafkas ordusunun aziz hatırasına 15 Eylül 1999 tarihinde bir anıt dikilmiştir.

Türkler ve Azeriler göğüs göğüse yaptıkları çarpışmalarda 1130 şehit vermişlerdir. Burada ay-yıldız amblemi altında onların hepsinin adları ve doğum yerleri kırmızı harflerle kazılmıştır.

Ankara, İstanbul, Kayseri, Antalya, Beyrut, Bağdat, Amasya, Bosna, Triyeste, Bulgaristan, Bursa, Diyarbakır, Dağıstan,

Çanakkale, Erzurum, Erzincan, Eskişehir, Kosova, Konya, İzmir, Sinop, Sivas, Nevşehir, Suriye, Makedonya, Halep ve daha bir çok yerden gelen bu unutulmaz Mehmetçikler ikinci vatanlarında ebedi uykuya yatmış bulunmaktadır.

Ruhları şad olsun.

Neriman Hasanzade

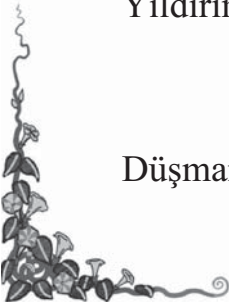

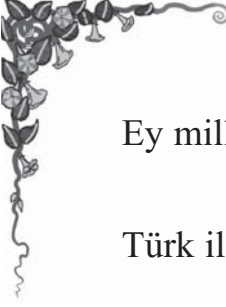
* * *

Nuri Paşa at üstünde
Türkiye'den Kars'tan gelir.
Azerbaycan diye diye
Yaralanmış arslan gelir.
Ermeni'nin hiyaneti
Rus'tan gelir, Fars'tan gelir.
Bakü, katliam meydanıydı
Geniş meydanlardan
haykırışlar yükseliyordu
Başlarında Daşnak olan Bolşevikler
Bu kan gölünde kürek çekiyordu.
Engin denizlere sahip
Osmanlı Çöküyordu
Enver paşa haykırdı:
"Türk Milleti çökmeyecek"
Bu sarsılmaz bir karardı
Ebedi bir kurtuluşa.
Çünkü Nuri Paşa
Gence'ye geldi bir başına

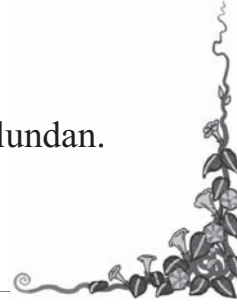

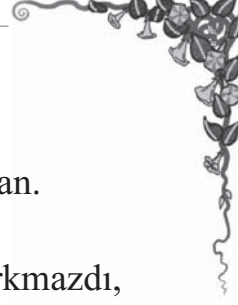
Bu karar verildiğinde
Anlaşıldı ki Nuri Paşa
Kellesinden geçer,
fkrinden vazgeçmezdi.
Anlaşıldı ki Paşa sözü
Geçerdi hatta taşta.
Ana vatan şimdi seni,
Ya şehit ol ya da gazi
Diye diye, yola koydu Nuri Paşa.
Şimdi Azerbaycan sana
Şarkı türkü düzmektedir
Marşlar söylemektedir, Nuri Paşam
İşte alevler arasında
Bakanın kardeşi geliyor
Simurg kuşu kanadında
Değirmen taşı geliyor
Yıldırımlarla çakarak
Şimşeklere karışarak
Tufanlarla yarışarak
Düşmanla savaşa gelir.

Ey milletim; Nuri Paşa
Arkasıza arka gelir.
Türk ilinde Türk bayrağı
Geleceği haber verir
Zaman Türk'ün bayrağına
Türk soylu İskender verir...
Var ol sen ey gücüm benim
gücüyle ses sedam benim.
Fatihlerin varisidir
Turanlı şehzadem benim.
Türküm benim, ırkım benim,
Fikri düşman siperinde
Kendi bayraklar altında.
Bayrak vatansız olursa
Kalır ayaklar altında.
Türk göğsünden süt emmişse
Türk'e yeter
Türk ninnisi duymuş olan
Turk asla dönmez yolundan.

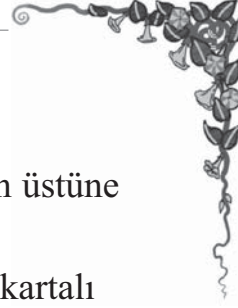

Türk soyundan gelmiş ise
Türk silinmez öz yurdundan.
Türk sedası duydu ise
Türk korkmazdı,
Şimşek söyle Türke – azdı.
Altı kandı, üstü kandı
göz yaşıydı bu toprağın.
Aç sineni Nuri Paşa
seherlerin dağ yeline
Kıvılcımlar çıkıversin
at nalından at beline.
Ermeniler pusudaydı top tüfekte
Gence'liler yol üstünde tuz, çörekle.
Kolluyordu gökten inen
azat olmuş melek gibi,
Zamanın eli tetikte açılacak tüfek gibi.
Tarih asrın öncesine,
nur yağdıran fişek gibi,
Tarihi tarihçi anlar
tarihçiler yanlışı yazar.
Tarihçiler tarih derken
tarih ona sual yazar.

Türk kılıcı parlayınca
tarihe istiklal yazar.
Azerbaycan yok olabilir,
kaybedilebilir,
Ermeniler Türk soyunu
paramparça edebilir.
Hele, Bakü sovyetinde
danışma toplantısında
Kırğunlara af düşünmek
bu millete ihanetti.
Şehir hələ, Şaumya'nın elindəydi,
Hələ Taşnak Lalaya'nın
silahları belindəydi.
Daşnaksütyan Türk kanına
Vampircesinə kan ister
Bizim Poylu köprüsünə
dikip Alman bayrağını
İnatla basıp iki ayağını
Bizden petrol ister
Sanki Mənşeviklərlə candan dost
Bir yanda Rus, biryanda İngiliz
Öte yanda İtalyan

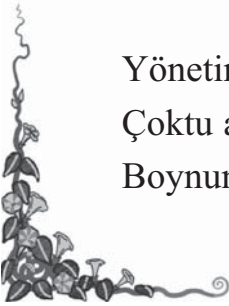
Allahım, unca leş kargası
Konmuş azerbaycanın üstüne
Zennederler yok arkası
İşte gelir Türk kartalı
Kanat açar üstümüze.

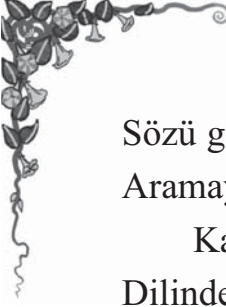
Sokaklarda çatışmalar
kaçan kaçtı,
Milletin hatipteri sustu
millet açdı.

Kim korusun anaları, bacıları,
Öldürdüler çocukları,
kocaları.

Şanlı Bakü'nün çocukları yok sayıldı,
Güçlüleri korudular
Yok Bakü'ye sahip çıkanın
Ne dükkanı, ne pazarı.

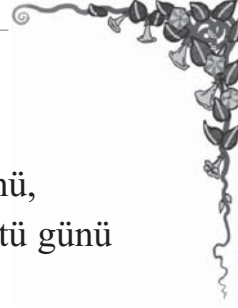
Sağanı çok
Bakanı yok
Yönetimin başı çoktu
Çoktu ama hakanı yoktu -
Boynunda bir nazarlığı yoktu.

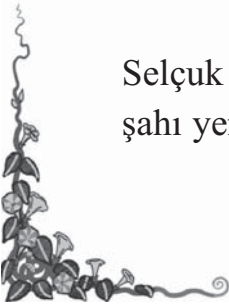

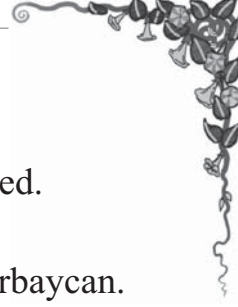
Sözü geçmiyor ki artık
Aramayın hacıları
Kapatmışlar kapıları, bacaları
Dilinde
"Elhamdülillah,
Bismillah, Rahmanir rahim"
Ne söylüyor benim halkım
kavga, teslim .
Hangi haline şükreder namaz kılar
Kür nehri boyunca katliam var.
Burada Hazar kıyısında
Azerbaycan, Azerbaycan arıyorum
Vatan diyen vatansızdı
Benim yanımda bensizdi
Senin yanında sensizdi.
Petrol yabancı şirketlerin
Toprak ise milletin.
Petrol Tabiatın karşılıksız bir serveti
Petrol, bir tehdit unsuru
Esiriyiz bu servetin.

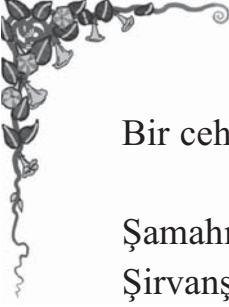
Türküm diyen bu milletin
soykırımı, matem günü,
Şansının, talihinin kötü günü
Görmeye çağırıyordu
bütün yeryüzünü
Dünya görmeliydi
Ermeni'nin gerçek yüzünü.
"Hoydu delilerim hoydu
Baş bir yana leş bir yana
Ağzımın içinde döner
Dil bir yana diş bir yana"
Diyen yiğitler hani Tanrım?
Toprağın üstüne çıkart
Toprağın altını Tanrım.
Kalksın yerden yer altında yatanlarım
Kılıcını düşmanına
şimşek gibi oynatanlarım.
Oka okla nişan alıp
oku havada tutanlarım.
Selçuk beyin bu tarafa kolu yetmez,
şahı yenik Şah babamız
Eldeniz yetişemez.

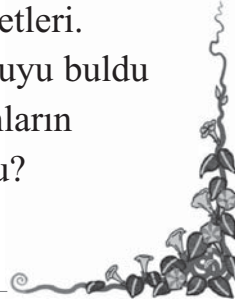

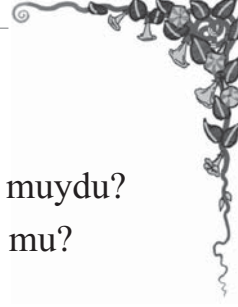
Bir an önce cihat eyle
Gel yeniden Ya Muhammed.
Millet Şii-Sünni derse
 bölünecek Azerbaycan.
Yaram sızlar, canım yanar
Zaman zaman Azerbaycan.
Türk kaçana ateş etmez arkasından.
Avrupa'nın, Rusya'nın
 diken çıkar yüreğinden
Ayırdılar, – Buyurdular.
Harekete gizli gelen
 Nuri Paşa diyordu
Türk'ler olsun Türk'e çare istiyordu.
Lenin oradan haykırırdı
 durumu değiştir diye
Bizden vatan istiyordu
 vatansıza Rus devleti
Astarhan'a taşıyordu
 petrolümü gemi gemi
Gülüstan'dan, Türkmençay'dan
 milletime ne kalmışsa
Kendisine miras gibi.

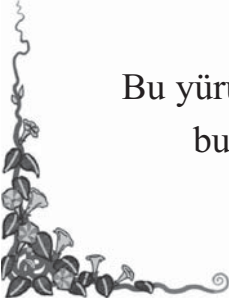

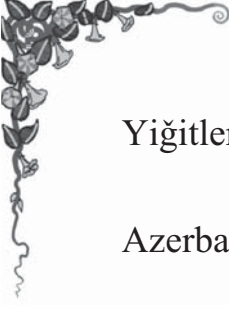
Bir cehennem sahnesiydi
Şamaxı zelzelesiydi.
Şamahı'da katliam, yağma
Şirvanşahlar sarayının ocağıydı
bu memleket
Mayasında şiir, sanat
Şair ve sanata itaat.
Köle rakkaseler hani?
Şairler meclisi hani?
Beylegani veya Hakani
Şair Feleki Şirvani
Deyin kalksın mezarından
Şahlarşahı Menuçöhr
Sözünün eri Ahsitan.
Şimdi onlar ki toprak altında yatan.
Minberde geçersiz oldu
duaları mecitlerin
Ağızlarda, dudaklarda yandı
kuran ayetleri.
Söylentiler ağızdan ağza şuyı buldu
Sarayların, hakanların, şahların
Sonu bu muydu?

Yoksa dünyanın hali
Derin bir uyku muydu?
Ağsu deresinde su kurudu mu?
Gökçay'da su kurudu mu?
Hürriyetim doğmadan boğuldu mu?
Şehirleri yaktılar,
Türkleri ateşe attılar
Ölüleri mezardan çıkartıp çiğnediler
Dilimizi bozdular –
Türk dili budur dediler.
İnsan kılığında idi
ne yazık ki bu vahşiler.
İnsana benzemek için
ya da insan demek için.
Türk'ün kavga bayrağında
doğan hilale, aya bak
Bakü Bakü diyenlerin
gözlerinde suale bak
Bu yürüyüş,
bu cenk edişteki şanlı celale bak.

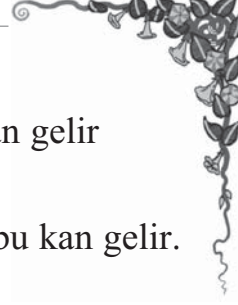

Yiğitlerin yanlarında
hücum diyen yiğit gelir
Azerbaycan senin için gör nice bin
şehit gelir.
Türk sözüyle Türk kılıcı
söktü düşmanı yerinden
Kalktık İslam ordusunun
Azerbaycan siperinden.
Türkiye'den kuran geldi, ezan gældi
Türk adını kanlarıyla yazan geldi.
Ankara'dan, Erzurum'dan,
Adana'dan, Edirne'den
Anayurttan bu vatana yaşa millet,
yaş a vatan.
Beşikte öğrenerekten,
kabirde birlik oldular
Kayseriler, Ağdamlı'lar,
Samsun'lular, Ağdaş'lılar.

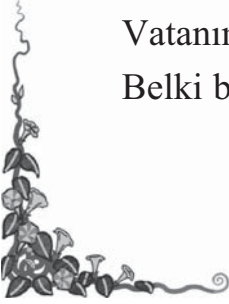
* * *

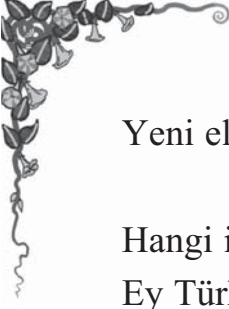

Paşa oğul, senin adın ordan gelir
Bu damara o damardan
Bak o kandan bu kan gelir.
Sen gelince Nuri Paşa,
daha bir çok civan gelir.

Düşman, ne zaman ki bizi
Sınır boylarında korkutacak
Ne zaman ki yalan, dolan
Ortalığı kaplayacak
Daha nice kulak sesde
Göz yollarda çürüyecek
İstanbul'da, Ankara'da
Bir Nuri Paşa doğacak.
Bakü, Şirvan, Gence, Kazak
Vatanımızdır bizim
Nereye ayak bastıysak
Nerede doğduysak
Vatanımız oldu bizim.
Belki başka bir isimde
Belki başka bir ünvanda

Yeni elbette dođacak
Yeniden bir Nuri Pařa.
Hangi ilden seslenirsen
Ey Türk ođlu,
Orası yurdun olacak.
Orada yeniden bir gün
Bir Nuri Pařa dođacak.
Türk can verdi bu toprađa
“Azerbaycan” diye diye
Tarih, seni okuyorum
Ben Türk'e “Can” diye diye.

İsmet Bora BİNATLI

Azerbaycan'a gittiğimde Azeri Türklerinin kardeş gözüyle baktıklarını büyük sevgi ve ilgi gösterdiklerini daha önce yayımladığım makalemde uzun uzun anlatmıştım. Ancak Bakü'de, özellikle Şamahı'da Türk mezarına gösterilen saygı ve büyük Türk komutanı Nuri Paşa'ya gösterilen vefa duygusu beni çok etkilemişti.

Uzun zamandır Nuri Paşayı araştırma ihtiyacım vardı ama Azerbaycan'nun yetiştirdiği ve halen yaşayan en ünlü şairlerden Sn.Neriman Hasanzade'nin, Nuri Paşa hakkında yazdığı şiiri Türkiye Türkçesine çevirip yayımlama işine öncelik tanıdığım için, araştırma biraz gecikmiş oldu. Ama şiir beni o kadar etkiledi ki artık bir an önce bu görevi yerine getirmemin şart olduğunun farkına vardım.

Nuri Paşa 1881 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Büyük Atatürk'le aynı yıl doğmuş olması güzel bir tesadüftür diye düşünüyorum. Kendisi İttihat ve Terakki

Cemiyetinin kurucusu olan ve Osmanlı tarihinde büyük etkileri bulunan Enver Paşa'nın üvey kardeşidir.

Osmanlı Devleti, 1 dünya savaşında dört yıl boyunca yedi cephede dönemin en güçlü devletleriyle savaşmak zorunda kalmıştır. Her tarafta bir cephe açılmışken o tarihte Azerbaycan'ın durumu da farklı değildir. Azerbaycan'ın her alandaki ilerlemesi kasten engellenmektedir. 1918 yılında Azerbaycan işgal edilir. Bir çok şehri ele geçirilir. Düşman işgalcilerin Şaumyan'ın idare ettiği hareketi, tümüyle halka yönelir ve Bakü'de Türklere karşı 18 mart - 1 Nisan 1918 tarihleri arasında büyük boyutlara ulaşan katliamlar yapılır. Bu zaman zarfında 12000 Azeri Türkü şehit edilir. Halkın yarısı da şehri terk etmek zorunda kalır.

Bu haberler İstanbul'a ulaştığında Enver Paşa kardeşi Nuri Paşa'yı Kafkas İslam Ordusunu kurmak amacıyla Azerbaycan'a gönderir. Azerbaycan'ın tek umudu Türk ordusudur ve ordu Azer-

baycan'a geldiğinde halk bayram eder yollara dökülür. 25 Mayıs 1918 tarihinde Gence'ye gelen Nuri Paşa burada çalışmalarına başlar. Ordu hazırlıklarını tamamladıktan sonra Nuri Paşa komutasındaki birlikler, işgalcilerin eline geçen Salyan-Ağsu- Kürdemir ve Şamahı'yı geri alır. Bakü hala düşmanın işgali altındadır. Rus ve Ermenilerin müşterek zulmu altında kalan Bakü'yü ilk kurtarma hareketi başarılı olmaz. Halk çok çaresizdir ve Nuri Paşa'ya şu mektubu yollarlar. "Ey Türk askeri. Eğer sen Bakü'yü alamazsan, Bakü'de senin için hazırlanan sofralar konaksız kalacak, senin için kesilen kurbanlar düşmana kalacak. Eğer sen bu şehri alamazsan, Müslüman gelinlerin duvaklarını düşman yırtacak, senin muzaffer olman için kalkan elleri zalimler kesecek". Buna benzer ifadelerle halkın içinde bulunduğu durum anlatılmağa çalışılır.

İkinci Bakü hücumunda düşman birlikleri Türk ordusunun hücumlarıyla etkisiz hale getirilir, düşman bozguna uğra-

tılır ve şehir işgalcilerin elinden kurtarılır. Halk, Nuri ve Halil Paşaları kurtarıcı sıfatıyla karşılar. Onların sayesinde Azerbaycan'ın başkenti hürriyetine kavuşmuş olur. Hatta bu günün kurban bayramına denk gelmesi gibi bir güzellik, onların çifte bayram yapmasına vesile olur.

Türk ordusu bütün bu cephelerde yaptığı çarpışmalarda yüzlerce şehit vermiştir. Bu cephelerden biriside Şamahı'dır.

Rus ve Ermeni işgalciler yetmezmiş, onların mezalimi azmış gibi, Türk ordusunun önünü kesmek için İngilizler de küçük bir birliklerini Bakü'ye yollayarak Kafkas İslam Ordusunun önünü kesmeğe uğraşmışlarsa da Nuri Paşa'nın kuvvetleri tarafından bunlar da hezimete uğratılmışlar ve sinisi planlarını gerçekleştirme imkanı bulamamışlardır. 15 eylül 1918 tarihinde Bakü düşman işgalinden kurtarıldıktan sonra bir kısım asker Dağıstan'a geçmiş ve burayı da düşmanın elinden alarak Osmanlı Devleti sınırlarına katmıştır.

Şamahı 'da bulunan şehit mezarı Azeri Türklerinin hürmet ve ilgisi ile bakımında olmuştur daima. Bu yüzden nice yıllar Ruslar çeşitli baskı yapmışlarsa da bu mezarlara olan ilgi ve dikkat asla kaybolmamıştır. Azerbaycan'ın yetiştirdiği en büyük şair Bahtiyar Vahapzade Tenha Mezar adlı şiirinden birkaç mısraı bu mezar taşına kazdırmış ve gelen geçenin görebileceği bir yere astırmıştır. Yolculara hitap eden şiir şöyledir:

*Yolun kenarında تنها bir mezar/ Üs-
tünde ne adı var ne soyadı/ey yolcu ara-
banı eyle bu yerde.*

*Soruş kimdir yatan تنها yerinde/O bir
Türk zabiti kahraman, metin/Doğma kar-
deşine yardıma geldi/*

*Kırgına tutulan milletimizin/Haklı sa-
vaşına yardıma geldi/Uzaktan hay verip
senin sesine*

*Geldi, geldi, dönmedi öz ülkesine/
Düşman saflarını o, soldan sağa/Biçip
destesiyle cepheyi yardı/Toprağın uğruna
düşüp toprağa/Senin toprağını sana gay-*

tardı/Özü, koruduğu hem can verdiği/ Yolun kenarında defnedildi o/Uğruna canını kurban verdiği/Toprağı özün vatan bildi o,/Yolcu arabanı bu yerde durdur./O mezar önünde sen tazim eyle/Saygı duy, dua ver onun ruhuna/Ayak bastığın yer borçludur ona.

1918 de başlayan zulüm ve baskı döneminden günümüze kadar nöbetini bi hakkın tutan Türk şehidi, Azerbaycan halkının kalbinde onlara verebileceği en değerli hediye, canını vererek taht kurmuştur. Rusların Türk isimlerini yasakladığı dönemlerde bile Türk mezarı Türk isminin muhafazasında manevi bir destek olarak abideleşmiş ve kalmıştır. Azeriler o mezarın yanından geçerken minnettarlıklarını bir Fatih ile ifade ederlerken, o mezarda Türkün kudret ve ihtişamıyla yıllardır o halkı canı gönülden selamlamağa devam etmektedir.

Nuri Paşa cumhuriyet döneminde Kiligil soyadını alır. Savaştan sonra Almanya'da yaşamaya devam eder. O da kardeşi Enver Paşa gibi Almanlara sıcak bir ya-

kınlık duyar ve bunu milli hislerinin kuvvetiyle manalandırır. 1938 yılında Türkiye'ye dönen Nuri Paşa kurduğu fabrikada tabanca ve sair askeri teçhizat üretimi yapar. İkinci dünya savaşı sırasında da yine aynı Turancılık düşüncesine sadık kalarak Alman'larla yakın ilişki kurar.

Bakü fatihi Nuri Paşa 1949 yılında sebebi henüz belirlenemeyen ve kendi fabrikasında meydana gelen bir patlamada hayata gözlerini yumar.

Günümüzün büyük Azeri şairi aziz dostum Neriman Hasanzade'nin Nuri Paşa için yazdığı o muhteşem şiirden birkaç mısra ekleyerek ve işgal sonrası aziz komutanın söylediği sözleri naklederek onu rahmetle anıp satırlarıma son vermek istiyorum.

"Kardeş Azerbaycan Türkünün menfaati her bir Türk için kutsaldır. Eğer Azerbaycan'ın özgürlüğü için yeni kurbanlar gerekirse ona da hazırız. Nuri Paşa"

Sayın Neriman Hasanzade Poemasının başında diyor ki "Azerbaycan halkı müt-

tefiki Türkiye goşunlarını büyük sevinçle karşılıyor ve onların gelişine bayram ederdi". Şimdi ünlü Nuri Paşa şiirinden birkaç mısra ilavesiyle yazıma son vereyim.

*Nuri Paşa at
belinde*

*Türkiye'den
Kars'tan gelir*

*Azerbaycan
diye diye,*

*yaralanmış
arslan gelir*

.....

*Nuri Paşa
arkasına arka gelir...*

*Yiğitlerin yanlarında
Hücum diyen yiğit gelir
Azerbaycan senin için
Gör nice bin şehit gelir
Bu damara o damardan
Bak o kandan bu kan gelir
Sen gelince Nuri Paşa
Daha bir çok civan gelir...
Türk can verdi bu toprağa
Azerbaycan diye diye*

** küçük ixtisarla (red.)*

*Tarih seni okuyorum
Ben Türk'e can diye diye...*

NURU PAŞA*

(1889, İstanbul - 1949, İstanbul)

Qafqaz İslam Ordusunun komandanı,
Osmanlı ordusunun general-leytenantı

Birinci Dünya müharibəsi (1914-18) illərində Şimali Afrikada olan Osmanlı ordusunda xidmət edirdi. O, Liviya ərazisində cəbhə komandanı idi. Elə buradakı xidməti dövründə Nuru Paşa özünün hərbi istedadına malik olduğunu nümayiş etdirmişdi.

... Trablus qərb cəbhəsində göstərdiyi şücaətə görə Nuru Paşa Trablus qərb qəhrəmanı kimi də tanınırdı.

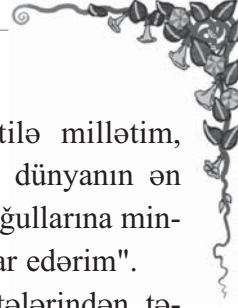
Türkiyənin hərbi naziri Ənvər Paşa Azərbaycana yardım göstərilməsinin əsas təşkilatçısı idi. İlk qərara əsasən, Azərbaycana göndəriləcək türk zabitlərinin rəhbərliyi və iştirakı ilə yerli milli qüvvələrdən ordu formalaşdırılmalı idi. Azərbaycana göstəriləcək hərbi yardıma rəhbərlik Nuru Paşaya tapşırıldı. Vəzifəsinin icrasına başlamazdan əvvəl Nuru Paşaya fəriq (general-leytenant) hərbi rütbəsi, bütün Qafqaz İslam Ordusu hissələrinə komandanlıq vəkəlati, Qafqazda Türkiyə sultanının siyasətini təmsil et-

mək hüququ verildi.

... Nuru Paşa türk və Azərbaycan hərbi hissələrindən təşkil edilmiş Qafqaz İslam Ordusunun komandanı olmaqla bərabər, Azərbaycan hökumətinin qərarı əsasında milli hərbi hissələrin formalaşdırılmasına rəhbərliyi də öz üzərinə götürdü.

... İncə və çevik hərbi duyuma malik olan Nuru Paşa ona həvalə olunmuş hərbi vəzifələrin öhdəsindən bacarıqla gəldi, Azərbaycan hökumətinin və xalqının dəstəyi ilə onun komandanlığı altında olan hərbi qüvvələr qısa vaxt ərzində Gəncədən Bakıya qədər uğurlu döyüş yolu keçdilər. Döyüşlərin getdiyi müddətdə Nuru Paşa Əlahiddə Azərbaycan korpusunun komandiri Əliağa Şıxlinski ilə birlikdə üç dəfə birbaşa cəbhə xəttində olmuşdu.

... Bakının azad olunması (1918) üçün keçirilən həlledici hücumun planı Nuru Paşa tərəfindən hazırlanmışdı. Şəhərin azad edilməsindən sonra Cümhuriyyət hökumətinin başçısı Fətəli xan Xoyski öz minnətdarlığını və təbrikinə Nuru Paşaya bu sözlərlə bildirmişdi: "...Komandanız altında bulunan cəsur türk əsgərlərimiz tərəfindən Azərbaycanın baş kəndi olan Bakının düş-

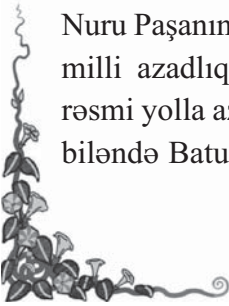

məndən təmizlənməsi münasibətilə millətim, zati-həmiyyəti-pərvəranələrizə və dünyanın ən cəsur və soylu əsgəri olan türkün oğullarına minnətdar olduğumu ərz etməklə iftixar edərim".

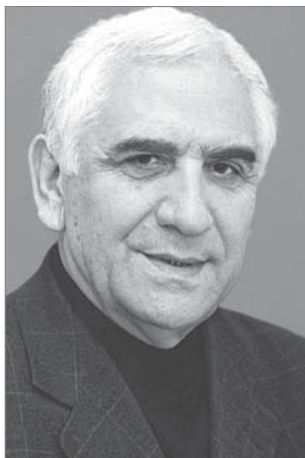
Qarabağın erməni silahlı dəstələrindən təmizlənməsinə başlanmazdan əvvəl də, 1918 il oktyabrın 1-də Nuru Paşa Ağdama gəldi, döyüşlərə hazırlaşan Türk-Azərbaycan hərbi qüvvələrinin vəziyyəti ilə yaxından tanış oldu.

Mudros barışığının (1918) şərtlərinə əsasən türk hərbi qüvvələri bölgəni tərk etməyə məcbur olduqda Nuru Paşa Azərbaycanda qalıb fəaliyyətini davam etdirmək istəyirdi. Ancaq ingilis hərbi komandanlığı buna imkan vermədi.

... Nuru Paşa Batum-Artvin-Ərdəhan-Qars-Ərzurum-Trabzon yolu ilə İstanbula qayıtdı. İngilislər tərəfindən təqibə məruz qalan Nuru Paşa Hərbi Nazirliyin polisləri tərəfindən həbs edilib ingilislərə təhvil verildi. O, Batum həbsxanasına gətirildi. İngilislər onlara qarşı vuruşduğuna və Azərbaycanda göstərdiyi hərbi şücaətlərinə görə Nuru Paşanın edamına qərar verdilər. Azərbaycan milli azadlıq hərəkatının fəalları Nuru Paşanın rəsmi yolla azad edilməsinin mümkün olmadığını biləndə Batum həbsxanasına silahlı basqın təşkil

edilməsini qərarlaşdırdılar. Bunun üçün Batuma xüsusi dəstə göndərildi. 1919 ilin yayında həmin dəstə Batum həbsxanasına basqın etdi. Əməliyyat zamanı itki verilsə də Nuru Paşanı azad etmək mümkün oldu.

... Hərbi xidmətdən ayrıldıqdan sonra Nuru Paşa İstanbulda dəmir-tökmə fabriki açdı. O, 1949-cu il martın 2-də fabrikdə naməlum səbəblər üzündən baş vermiş partlayış nəticəsində həlak olmuşdur.

“Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası”, II cild. Bakı, “Lider” nəşriyyatı, 2005.

HƏSƏNZADƏ NƏRİMAN ƏLİMƏMMƏD OĞLU

(Bioqrafik məlumat)

1931- $\dot{\text{t}}$ i il fevral ajının 18-də Qazax rayonunun Pojlu stansiyasında (indiki Axtafa rayonu ərazisi) anadan olmuşdur. Atası Pojlu dəmir jolunda işləmişdir.

Bir yaşında atasını, 23 yaşında isə anasını itirən ...ən $\dot{\text{t}}$ Nəriman ibtidai və orta təhsilini öz rayonlarında almış, 1949-53- $\dot{\text{t}}$ ü illərdə indiki Gən $\dot{\text{t}}$ ə Dövlət Pedaqoji Universitetinin filolo...ija fakültəsini bitirmişdir. 1954-56-cı illərdə ordu sıralarında xidmətdə olmuşdur.

1961- $\dot{\text{t}}$ i ildə Moskvada M.Qorki adına Ədəb-ijjat İnstitutunu bitirərək, ikin $\dot{\text{t}}$ i ali təhsil almış, Moskvada ikiillik Ali Ədəb-ijjat Kurslarında da oxumuşdur.

1962-1965- $\dot{\text{t}}$ i illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin “Azərbaycan ədəb-ijjatı tarixi” kafedrasının aspirantı olmuş, “Azərbaycan – Ukrayna ədəbi əlaqələri” məvzusunda dissertasiya müdafiə edərək (1965) elmlər namizədi alimlik dər $\dot{\text{t}}$ əsi almışdır.

1962- $\dot{\text{t}}$ i ildə respublika Televizija və Radio Verilişləri Komitəsində b $\dot{\text{t}}$ ük redaktor, sonralar “Uşaq və ...ən $\dot{\text{t}}$ lər ədəb-ijjatı nəşriyatı”nda

redaktor, “Azərbaycan ...ənçləri” qəzetində, “Azərbaycan” jurnalında şöbə müdiri, "Ədəbiyyat və inçəsənət" qəzetinin Baş redaktoru (1976-90) vəzifələrində işləmişdir. SSRİ Jazıçıları Ədəbiyyat Fondu Azərbaycan bəlməsinin direktoru olmuşdur. 1991-2001-çi illərdə mətbuat və informasiya nazirinin birinçi müavini vəzifəsində çalışmış, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 221 sajlı sərənçamı ilə mətbuat və informasiya nazirini əvəz etmişdir.

1954-çi ildə Azərbaycan Jazıçılar İttifaqının (Birliyinin), sonralar isə İdarə Hejətinin üzvü seçilmişdir.

1991-95-çi illərdə Azərbaycanın Xalq deputatı olmuşdur.

Hazırda Milli Aviasiya Akademiyasında “Humanitar fənlər kafedrası”nın müdiri işləyir, dosentdir. MAA Elmi Şurasının üzvüdür. Azərbaycan yazıçılarının XI qurultayında katibliyin qərarı ilə Ədəbiyyat Fondu İdarə Heyətinin sədri təyin edilmişdir (2004-cü il).

2002-çi ildə Bejnəlxalq Elmlər Akademiyasının (Azərbaycan bəlməsi) müxbir üzvü, 2004-çi ildə isə akademiki seçilmişdir. Əməkdar İnçəsənət xadimidir. “Şərəf nişanı” ordeni, Azər-

bajğanın və Belarusun Fəxri fərmanları ilə təltif olunmuşdur.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının “Şərəf” ordeni (2001) ilə təltif olunmuş və Fərdi prezident təqaüdünə lajiq ...rölmüşdür.

Mətbuatda 1953-ü ildən çıxış edir. Əsərləri keçmiş SSRİ və bir çox xarici ölkə xalqlarının (in...ilis, fransız, alman, fars, italyan, çex, hind, ərəb, xorvat və s.) dillərinə tərcümə edilmişdir.

Bakıda “Seçilmiş əsərləri” (“Azərnəşr”, 1987), Tehranda “Söjüd” (1990) və Tiflisdə “Seçilmiş əsərləri” (“Merani”, 1983) nəşr edilmişdir. “Nabat xalanın çərəji” povesti Moskvada “Molodaja qvardija” nəşriyyatında rus dilində (1987), Tbilisidə ...ürü dilində (1998) nəşr olunmuşdur.

N.Həsənzadə epik-dramatik poemalar müəllifi kimi də tanınmışdır: “Nəriman” (“Azərnəşr”, 1968), “Zümrüd quşu” (“Gənlik”, 1976), “Kimin sualı var?” (“Gənlik”, 1984). Hər üç poema rus dilində də nəşr edilmişdir.

“Bütün Şərq bilsin” pjesi əvvəlçə Sumqayıt Dövlət Dram Teatrında (1980), sonra Akademik Milli Dram Teatrında (1982), Moskvanın V.Majakovski adına Akademik Dram Teatrında

(1983) ...ostərilmiş və mükafatlandırılmışdır. “Atabəjlər” (1984) və “Pompejin Qafqaza jürüşü” (1997) mənzum pjesləri Akademik Milli Dram Teatrında və Naxçıvan MR D%ovlət Musiqili Dram Teatrında tamaşaja qojulmuşdur. “Atabəjlər” pjesi Naxçıvan MR-in 80 illiji münasibətilə (2004) jubilej tamaşası kimi ...%ostərilmişdir.

N.Həsənzadə 34 bədii-poetik toplunun, “Tariximiz, talejimiz” adlı irihəfimli elmi-ədəbi-tənqidi məqalələr kitabının müəllifidir. 2004-cü ildə “Seçilmiş əsərləri” dövlət tərəfindən latın qrafikası ilə kütləvi tirajla nəşr edilmişdir. 100-dən artıq şeirinə musiqi bəstələnmişdir. Bəstəkar R.Mustafajevlə “Nəriman” və N.Əliverdibəyovla “Vətən” kantatalarını işləmişdir.

Əsərləri haqqında respublika və xarifi mətbuat səhifələrində məqalələr dərf olunmuş, ədəbi jaradıfılıkı qijmətləndirilmişdir. "Nəriman Həsənzadənin lirikası" m%ovzusunda namizədlik dissertasijası müdafiə edilmiş (Güldanə Pənahova), “Nəriman Həsənzadənin yaradıcılıq yolu” adlı monoqrafiya (prof. Sadıq Şükürov) yazılmışdır.

N.Həsənzadə bir sıra Avropa və Şərq %olkələrində keçirilən elmi-ədəbi konfransların, poezija simpoziumlarının, rəsmi d%ovlət səfərlərinin iştirakçısıdır. 1992-çi ildə Türkiyənin B%o-

jük Millət Məflisində və Bejnəlxalq Budapeşt konqresində xalq deputatı kimi nümajəndə hejəti adından çıxışlar etmişdir.

A z ə r b a y c a n
R e s p u b l i k a s ı
Prezidentinin Sə-
rəncamı ilə N.Həsən-
zadəyə 2005-ci ildə
Xalq şairi fəxri adı
verilmişdir.

Xalq şairi Nəriman Həsənzadənin xarici mətbuat səhifələrində “Vətənsiz” (Rumıniya, 2009) və “Nuru Paşa” (Türkiyənin 9 jurnalında) poemaları dərc edilmişdir.

“Kayseri pəeziya günləri”ndən (Türkiyə, 2009) şair yüksək təəssüratlar və ödüllərlə qayıtmışdır.

N.Həsənzadə ilin şairi elan olunmuş, ona “Uğur–2009” diplomu verilmişdir.

İSMET BORA BİNATLI

1944 Rize, Hemşin doğumlu. Ailesinin ticaretle işigali sebebiyle 1 yaşından itibaren Erzurum'da yaşadı. 1952-1958 yılları arasında Kars'ın Göle kazasında ikamet ettikten sonra tekrar Erzurum'da ikamet etmeğe başladı. Liseyi burada bitirdi. Ankara İktisadi ve Ticari ilimler Akademisi Maliye ihtisas bölümünü bitirdi. Yedek subaylığını Edirne Süloğlu'nda yaptı.

Erzurum ordu pazarlarında muhasebe memurluğu, Atatürk üniversitesi Kültür Teknik bölümünde memurluk ve bir süre serbest ticaretten sonra askerliğini müteakip 1970 yılında Çalışma Bakanlığı iş müfettişliğine girdi. Erzurum, Sivas, Eskişehir, Kocaeli ve İstanbul gruplarında müfettişlik yaptı. 1980-1984 yıllarında İstanbul Grup başkanı olarak görevde bulunduktan sonra iki bakanlığını birleşmesi üzerine Çalışma ve Sosyal güvenlik Bakanlığı müsteşar yardımcılığına 1984 yılında atandı. Aynı bakanlıkta 4 yıl bu görevi ayrıca 5 yıl Bakanlık Müşavirliği görevinde bulunduktan sonra da 1993 yılında emekli oldu. Sümer Holding A.Ş.Denetim kurulu üyesi-

ğinde bulundu. İki yıl İSLAM yönetim kurulu üyeliği yaptı ve halen Türk Dünyası Araştırmaları vakfı Tursavin denetim kurulu üyesidir.

Sivri Kalemler şiir sanat ve edebiyat derneğinin kurucu üyesi olup, 2 yıl İlesam Yönetim Kurulu üyeliği yaptı. Belediye işverenler Sendikasının genel sekreterliği görevini de yürüten Binatlı'nın Bakanlıkta bulunduğu sürede kaleme aldığı (Hizmet Akdi ile Ücret Politikaları ve çalışma barışına etkileri) adlı iki mesleki kitabı ve sırası ile (Geri ver Ellerimi-Gönül Pınarı-Suların Karardığı Saatlerdeyim-Öksüz Kaldı Yüreğim-Bir beyaz gül-Yüreğim Sende Kalmış ve Sensiz de Yaşanırmış ve Benim için de Ağla) adlı 8 şiir kitabı bulunmaktadır. Ayrıca Son şiir kitabının bir kısmı Azerbaycan'da Vektor neşirler evi tarafından ve Prof. Dr.Elçin İskenderzade'nin çevirisi ile Sonbahar Rüzgarları adıyla Azeri Türkçesi ile yayımlanmıştır.

Yazı hayatına Erzurum'da 1961 yılında milletin Sesi gazetesinde yayımına başladığı hikaye, roman denemeleri, günlük makale ve şiirleriyle başlamış, çeşitli dergi ve yayın organlarında yazı ve şiirleri yayımlanmıştır. İlk Yaz dergisinin yazı kurulunda bulunmuş, Size Der-

gisinin sürekli yazarlarındandır. Halen İlesam Web sitesinde ve Bir harf Net (net dergisi) dergisinde ve Ortanca dergisinin yazı kadrosunda bulunmaktadır.

Güllük dergisi Türk Őiirine hizmet dl, Gasat usta kalem baŐarı dl, Anadolu aŐıkları Ahmet Tufan Őentürk Türk diline hizmet onur dl sahibidir.

GiriŐimci sanat ve edebiyat adamları derneĐi olan GASAT da ödül kurulu baŐkanıdır.

Evli ve 3 kız babası olan Binatlı'nın 3 erkek torunu bulunmaktadır. Halen Ankara'da ikamet itmektedir.

